

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PHẠM LINH ANH

THỂ GIỚI NGHỆ THUẬT TRONG BA TẬP TRUYỆN
NGẮN CỦA MA VĂN KHÁNG: *SAN CHA CHẢI,*
NỖI NHỚ MƯA PHÙN, BÀI CA TRẮNG SÁNG

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên, 2017

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PHẠM LINH ANH

**THẾ GIỚI NGHỆ THUẬT TRONG BA TẬP TRUYỆN
NGẮN CỦA MA VĂN KHÁNG: *SAN CHA CHẢI,*
*NỖI NHỚ MƯA PHÙN, BÀI CA TRĂNG SÁNG***

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60 22 01 21

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS NGUYỄN NGỌC THIÊN

Thái Nguyên, 2017

LỜI CẢM ƠN

Sau một thời gian học tập, nghiên cứu, dưới sự chỉ bảo, dạy dỗ tận tình của các thầy cô giáo và sự giúp đỡ của bạn bè, gia đình, luận văn đã được hoàn thành.

Trước tiên, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành sâu sắc tới thầy giáo hướng dẫn luận văn: **PGS.TS Nguyễn Ngọc Thiện** - người đã nhiệt tình chỉ bảo, hướng dẫn từ khi hình thành ý tưởng, lựa chọn đề tài, xây dựng đề cương, nghiên cứu tài liệu liên quan và hoàn thành Luận văn này.

Tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành tới các thầy cô giáo khoa Ngữ Văn, Trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên.

Đồng thời tôi cũng xin gửi lời cảm ơn đến bạn bè, nhất là những người thân trong gia đình đã khích lệ động viên tinh thần, tạo điều kiện thuận lợi, giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập, khảo cứu để tôi hoàn thành luận văn này. Xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 04/2017

Tác giả luận văn

Phạm Linh Anh

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	3
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	6
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	7
5. Phương pháp nghiên cứu.....	7
6. Đóng góp luận văn	8
7. Cấu trúc luận văn	8
Chương 1: KHÁI NIỆM THẾ GIỚI NGHỆ THUẬT VÀ QUAN NIỆM CỦA MA VĂN KHÁNG VỀ VĂN CHƯƠNG NGHỆ THUẬT	9
1.1. Khái niệm về thế giới nghệ thuật	9
1.2. Vài nét về cuộc đời, sự nghiệp của Ma Văn Kháng	10
1.2.1. Cuộc đời của Ma Văn Kháng.....	10
1.2.2. Quá trình sáng tác của Ma Văn Kháng	12
1.2.2.1. Giai đoạn thứ nhất: Gắn bó với mảnh đất Lào Cai với đề tài dân tộc miền núi.....	12
1.2.2.2. Giai đoạn thứ hai: Trở về Hà Nội với đề tài đời sống thành thị	13
1.3. Quan niệm của Ma Văn Kháng về văn chương nghệ thuật	14
1.3.1. Quan niệm Ma Văn Kháng về sống và viết.....	16
1.3.2. Quan niệm Ma Văn Kháng về lao động văn chương.....	19
1.3.2. Ma Văn Kháng quan niệm “Nhà văn - triệu phú chữ”	22
Chương 2: NHÂN VẬT VÀ KHÔNG GIAN NGHỆ THUẬT TRONG BA TẬP TRUYỆN <i>NGẮN SAN CHA CHẢI, NỖI NHỚ MƯA PHÙN,</i>	25
<i>BÀI CA TRĂNG SÁNG</i> CỦA MA VĂN KHÁNG.....	25
2.1. Tổng quan về ba tập truyện <i>San Cha Chải, Nỗi nhớ mưa phùn, Bài ca Trăng sáng</i>	25
2.1.1. Tập truyện <i>San Cha Chải</i>	25

2.1.2. Tập truyện <i>Nỗi nhớ mưa phùn</i>	25
2.1.3. Tập truyện <i>Bài ca Trăng sáng</i>	26
2.2. Nhân vật trong ba tập truyện ngắn <i>San Cha Chải, Nỗi nhớ mưa phùn, Bài ca Trăng sáng</i>	26
2.2.1. Khái niệm nhân vật văn học.....	26
2.2.2. Các loại nhân vật trong ba tập truyện ngắn <i>San Cha Chải, Nỗi nhớ mưa phùn, Bài ca Trăng sáng</i>	28
2.2.2.1. Nhân vật con người	28
2.2.2.2. Nhân vật loài vật	46
2.3. Không gian nghệ thuật trong ba tập truyện ngắn <i>San Cha Chải, Nỗi nhớ mưa phùn, Bài ca Trăng sáng</i>	49
2.3.1. Khái niệm không gian nghệ thuật	49
2.3.2. Các kiểu không gian nghệ thuật trong ba tập truyện ngắn <i>San Cha Chải, Nỗi nhớ mưa phùn, Bài ca Trăng sáng</i>	50
2.3.2.1. Không gian miền núi.....	50
2.3.2.2. Không gian đô thị.....	58
2.3.2.2. Không gian làng quê	60
Chương 3: NGHỆ THUẬT TỰ SỰ TRONG BA TẬP TRUYỆN NGẮN <i>SAN CHA CHẢI, NỖI NHỚ MƯA PHÙN, BÀI CA TRĂNG SÁNG</i> CỦA MA VĂN KHÁNG	64
3.1. Điểm nhìn trần thuật.....	64
3.1.1. Khái niệm điểm nhìn trần thuật.....	64
3.1.2. Điểm nhìn bên ngoài	66
3.1.3. Điểm nhìn bên trong.....	69
3.1.4. Sự dịch chuyển và kết hợp các điểm nhìn trần thuật	73
3.2. Ngôn ngữ trần thuật	76
3.2.1. Khái niệm ngôn ngữ trần thuật.....	76
3.2.2. Ngôn ngữ đời thường giản dị	77

3.2.3. Ngôn ngữ giàu chất thơ.....	81
3.3. Giọng điệu trần thuật.....	82
3.3.1. Khái niệm giọng điệu trần thuật.....	82
3.3.2. Giọng điệu triết lý, tranh biện	83
3.3.3. Giọng điệu ngợi ca	85
3.3.4. Giọng điệu thương cảm, xót xa.....	87
3.3.5. Giọng điệu mỉa mai, châm biếm.....	89
KẾT LUẬN	93
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	95

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1 Ma Văn Kháng là một trong những nhà văn xuất sắc của nền văn học hiện đại Việt Nam. Trong hành trình lao động nghệ thuật hơn 50 năm miệt mài không ngừng nghỉ, ông được khẳng định là “một cây bút văn xuôi sung sức, một đời văn sáng tạo” của nền văn học nước nhà. Ông đã cho ra đời một khối lượng tác phẩm đồ sộ: hơn 200 truyện ngắn, 20 tiểu thuyết, 1 hồi ký - tự truyện, 2 tập bút ký - tiểu luận phê bình.

Trong thời kỳ đầu của sự nghiệp văn chương, hơn 20 năm sống làm việc trải qua các nghề nhà giáo, nhà báo, nhà văn tại Lào Cai mảnh đất biên ải của Tổ quốc, Ma Văn Kháng đã cho ra đời nhiều tác phẩm thuộc truyện ngắn và tiểu thuyết. Trong sự nghiệp văn chương của mình, Ma Văn Kháng viết thành công nhất trong hai thể loại tiểu thuyết và truyện ngắn. Truyện ngắn thể loại mà ông viết nhiều nhất, được mệnh danh là thể loại “giống như một búp chè được sao khô, nén chặt lại, nhưng khi dội nước vào nó nở ra, cho cả 1 đại dương nước trà thơm”[16]. Năm 1961 ông trình làng truyện ngắn đầu tay *Phố cũt* (*Văn Nghệ* số 136, ngày 3.3.1961) từ đó đến nay là hơn 200 truyện ngắn.

Kho tàng truyện ngắn của Ma Văn Kháng có thể tạm chia làm hai nhóm đề tài đó là: Nhóm đề tài dân tộc miền núi và nhóm đề tài thành thị. Về đề tài dân tộc miền núi, ngòi bút của nhà văn hướng về phản ánh đời sống lao động và công cuộc đấu tranh bảo vệ biên ải của đồng bào các dân tộc miền núi Tây Bắc. Đó là các tập truyện như: *Bài ca Trăng sáng* (1972), *Góc rừng xinh xắn* (1972), *Người con trai họ Hạng* (1972), *Mùa mận hậu* (1972),... và gần đây nhất có thể kể đến tập truyện ngắn *San Cha Chải* được PGS.TS Nguyễn Ngọc Thiện tuyển chọn với 17 truyện ngắn viết về cuộc sống của những con người miền núi và hình ảnh các chiến sĩ công an mưu trí, dũng cảm. Những truyện ngắn ở nhóm đề tài này, đã khẳng định tài năng, tâm huyết của ông với miền núi.

Về đề tài thành thị, ông đề cập về những vấn đề nóng hổi: đời tư, thế sự, nhân sinh... Ông quan tâm đến nhiều lĩnh vực cuộc sống hôm nay như: tình yêu, hôn nhân, tình dục, gia đình. Chúng được phản ánh qua các tập truyện: *Trăng soi sân nhỏ* (1995), *Trốn nợ* (2008), *Mùa thu đảo chiều* (2012), *Nỗi nhớ mưa phùn* (2015)...

Với nhiều đóng góp sáng tạo những tác phẩm có giá trị về mặt nội dung, tư tưởng và nghệ thuật xuất sắc, ông đã vinh dự nhận được tặng nhiều Giải thưởng, trong đó có các giải thưởng cao quý: Giải thưởng Văn học Đông Nam Á năm 1998 với tập truyện ngắn *Trăng soi sân nhỏ*; Giải thưởng Nhà nước về Văn học nghệ thuật đợt I năm 2001 (cho cụm tác phẩm: tiểu thuyết *Đồng bạc trắng hoa xòe*, tiểu thuyết *Mùa lá rụng trong vườn*, tập truyện ngắn *Trăng soi sân nhỏ*); Giải thưởng Hồ Chí Minh về Văn học nghệ thuật đợt IV năm 2012 (cho cụm tác phẩm: *Truyện ngắn chọn lọc*, 3 tiểu thuyết *Mưa mùa hạ*, *Côi cút giữa cảnh đời*, *Gặp gỡ ở La Pan Tân*).

1.2 Đã có nhiều công trình nghiên cứu về sáng tác của Ma Văn Kháng, về thế giới nhân vật, nghệ thuật tự sự,... của ông. Các công trình này tập trung chủ yếu vào hai thể loại tiểu thuyết và truyện ngắn. Tuy nhiên, những tập truyện ngắn của ông mới xuất bản gần đây *San Cha Chải*, *Nỗi nhớ mưa phùn*, *Bài ca Trăng sáng* cần được nghiên cứu.

1.3 Tìm hiểu thế giới nghệ thuật trong ba tập truyện ngắn *San Cha Chải*, *Nỗi nhớ mưa phùn*, *Bài ca Trăng sáng* của nhà văn Ma Văn Kháng là một việc làm cần thiết, vừa có ý nghĩa thực tiễn, vừa có ý nghĩa khoa học. Tuy nhiên, chưa có công trình nào đi sâu nghiên cứu về thế giới nghệ thuật qua ba tập truyện ngắn này. Vì vậy chúng tôi chọn đề tài: ***Thế giới nghệ thuật trong ba tập truyện ngắn của Ma Văn Kháng: San Cha Chải, Nỗi nhớ mưa phùn, Bài ca Trăng sáng*** làm đối tượng nghiên cứu của mình. Chúng tôi hi vọng, đề tài này sẽ góp phần nhỏ bé vào làm sáng tỏ nét độc đáo, đặc sắc về nội dung và hình thức nghệ thuật ngòi bút văn xuôi Ma Văn Kháng. Qua đó khẳng định được vị trí, đóng góp của

Ma Văn Kháng trong nền văn học Việt Nam đương đại. Đồng thời đây cũng là cơ hội để bản thân tôi mở rộng thêm vốn kiến thức văn học và rèn luyện thêm kỹ năng nghiên cứu và phân tích tác phẩm.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Là nhà văn có một chặng đường dài hơn nửa thế kỷ đóng góp cho nền văn học nước nhà. Ngay từ tập truyện ngắn đầu tay của mình (1969), Ma Văn Kháng đã được giới nghiên cứu, phê bình và độc giả chú ý quan tâm. Nhiều công trình nghiên cứu, phê bình đề cập đến một số phương diện trong sáng tác của Ma Văn Kháng của một số tác giả như: GS **Phong Lê**, PGS.TS **Nguyễn Ngọc Thiện**. PGS.TS **Lã Nguyên**, PGS.TS **Đào Thủy Nguyên**... được đăng tải trên các sách báo và tạp chí.

GS **Phong Lê** đã nhận định: “Truyện ngắn Ma Văn Kháng là hiện tượng nổi bật trong những năm 90” [24] có thể thấy Ma Văn Kháng khẳng định tài năng, vị trí của mình trong lòng bạn đọc và giới nghiên cứu và phê bình ở thể loại này.

PGS. TS **Nguyễn Ngọc Thiện** trong bài viết “Con người giữa dòng xoáy ham muốn đời thường” đã nhận định: “Văn xuôi Ma Văn Kháng đang ở đỉnh cao của phong độ đã hướng ngòi bút chú mục đào sâu, soi lật cặn kẽ, nghiêm ngặt vào một khía cạnh hiện diện như một thực thể khó nắm bắt trong đời sống con người hiện đại hôm nay. Đó là sự thúc đẩy, chi phối nhiều khi với một sức mạnh vô hình, nhưng khắc nghiệt của những ham muốn tiềm ẩn nơi mỗi con người, hoặc là sự xung đột, va chạm gay gắt về lợi ích giữa những dục vọng của những cá thể khác nhau”. Cũng trong bài viết này tác giả đưa ra nhận xét về thể giới nhân vật trong văn xuôi Ma Văn Kháng: “Trong cái nhìn con người, ông không lý tưởng hóa, tô vẽ nó nhân danh những tín điều cao siêu. Ông đặt con người vào đúng chỗ đứng của nó trên trần thế, vào giữa xã hội nhân quần bao bọc lấy nó, và qua ham muốn, ông lần tìm động cơ, lẽ sống của mỗi con người” [45, tr.269 - 270]

PGS. TS **Lã Nguyên** với viết bài : “Khi nhà văn đào bới bản thể ở chiều sâu tâm hồn” (1998) được in trong lời giới thiệu cuốn *Truyện ngắn chọn lọc Ma Văn Kháng*, đã có cái nhìn tổng quát truyện ngắn của Ma Văn Kháng. Dựa vào sắc điệu cảm hứng thẩm mỹ, tác giả chia truyện ngắn Ma Văn Kháng thành ba nhóm: Nhóm thứ nhất những tác phẩm chủ yếu về đề tài miền núi “những truyện ngắn thể hiện cái nhức nhối, xót xa, giận mà thương cho sự hoang dã mông muội của những kẻ chưa thành người và những người không được làm người”. Nhóm thứ hai chủ yếu là những truyện ngắn viết về đời sống thành thị trước sự đổi thay của đất nước sau chiến thắng 1975 “những truyện ngắn cất lên tiếng nói cảm khái thâm trầm trước thế sự hôm nay”. Nhóm thứ ba gắn với đề tài tính dục “những truyện ngắn thể hiện cảm hứng trào lộng trang nghiêm trước vẻ đẹp của cuộc đời sinh hoá hồn nhiên”. Tác giả cũng chỉ ra một số đặc điểm nghệ thuật của truyện ngắn Ma Văn Kháng: tính công khai bộc lộ chủ đề, sự cố ý tô đậm chân dung, tính cách nhân vật, việc lồng giai thoại vào cốt truyện, đưa thành ngữ, tục ngữ vào ngôn ngữ nhân vật... Cũng trong bài viết này, tác giả đã đưa ra nhận xét: “Ma Văn Kháng là nhà văn của cái đẹp trong dòng đời sinh hóa bình dị, hồn nhiên, cái đẹp trong niềm hạnh phúc được làm người với ý nghĩa đích thực của nó chứ không phải là cái gì khác, Ma Văn Kháng đã cất lên tiếng nói riêng” [31].

Tác giả **Phạm Mai Anh** với đề tài luận văn thạc sĩ: *Đặc điểm nghệ thuật của truyện ngắn Ma Văn Kháng từ sau 1980* (1997), đã tập trung khai thác một số yếu tố nghệ thuật trong truyện ngắn Ma Văn Kháng như: Kết cấu, nhân vật, ngôn ngữ. Tác giả đã bám sát đề tài và có những đóng góp đáng kể khi nhìn nhận một số phương diện nghệ thuật của truyện ngắn Ma Văn Kháng.

Trong công trình nghiên cứu: *Đặc điểm truyện ngắn của Ma Văn Kháng về đề tài dân tộc miền núi* (2009) PGS.TS **Đào Thủy Nguyên** đã đi sâu nghiên cứu những vấn đề nhân sinh, thế sự, những thành công đặc sắc về nghệ thuật xây dựng nhân vật và sử dụng ngôn từ trong truyện ngắn viết về đề tài dân tộc và miền núi của Ma Văn Kháng.